

IL-GRAMMATKA MALTJA FIĆ-ČOKON

(*Jissokta ma' ta' qabel*).

IL-KONSONANTI DGħAJFA J U W.

Il-hoss ta' *ja* u ta' *waw*, quddiem jew wara vokali, jinkiteb bl-ittri konsonanti J u W u mhux bl-ittri vokali I u U.

Wisq huma l-provi li juruna ċar illi l-hoss tal-*ja*, u tal-*waw*, quddiem jew wara vokali, għandu s-saħħha ta' konsonanti, u għalhekk dan il-hoss għandhom jidhru għaliex l-ittri konsonanti *j* u *w* biex jiġu magħżula għall-kollox minn l-ittri vokali *i* u *u*. Araw:

Waħda mill-vokali ma' l-ittri *j* u *w* tagħmel hoss ta' sil-laba waħda: *ja*, *wa*; *aj*, *aw*: sewwa sew kif tagħmel dik il-vokali ma' konsonanti oħra: *ba*, *ea*; *ab*, *ac*: iżda lè żewġ vokali oħra, bħal: *oa*, *eo*, *ae*, *ea*, li, fil-leħen, jibqgħu misfrudin waħda minn l-oħra *o-a*, *e-o*, *a-e*, *e-a*.

Illi l-ittri *j* u *w* għandhom is-saħħha ta' konsonanti, juruhomlna wkoll kliem bhal *l-imwaħħal*, *l-imjassar*. Rajna iż-jed il-fuq (*) li xi kliem li jibda b'żewġ konsonanti, meta jieħu l-artiklu, iż-żid quddiemu *i* tal-leħen u ġa-la-darba l-kliem *mwaħħal*, *mjassar* hadu l-i tal-leħen biex saru *l-imwaħħal*, *l-imjassar*, għandna nifhnu li l-ittri *j* u *w* huma konsonanti: kieku kienu vokali (*i* u *u*) konna ngħidu u niktbu: *il-mu-ahħal*, *il-mi-assar* bl-artikolu *il-* bħalma bl-artikolu *il-* ngħidu: *il-musmar*, *il-mislub*.

Mela, la nafu dan kollu, il-ġħala ma nagħiżlux konsonanti minn vokali, la darba dan jista' jsir bla taħbit u bla tfixkil ta' xejn, għax tipi jinsabu fl-istamperji kollha: *j* u *w*? La nistgħu, il-ġħala ma niktbux sewwa, u fl-istess hin inħaffu l-ortografija u nagħiżluha iż-żejjed ċara billi niktbu, ngħidu aħna, *kiwja* u mhux *kiuia* li wieħed ibati biex jaqraha? *qawwu* (qaw-wu) u mhux *qauuu*?)?

(*) Ara l-MALTI l-ewwel sena faċċ. 45.

Il-konsonanti *j* u *w* -- billi huma dgħajfa — ma jtennu irwieħhom fit-tiswir tal-kelma bla vokali għal kull waħda.

Għad li niktbu *mèss*, fèċċi għandna niktbu ġāj, *séw*. Hekk ukoll fin-nofs. Għad li minn ġaddem niktbu *ħaddmu*, minn *kejjel*, *newwel* għandna niktbu: *kejlu*, *newlu* (u mhux *kejjlu*, *newwelu*) biex jistgħu jinqasmu f'sillabi ta' *kej-lu*, *new-lu* il-ġħaliex il-*j* u l-*w* ma joqogħidux bla vokali magħħom. (Ara t-Tagħrif il-*10*, l-*40* u l-*41* Régula. faċċ. 10, 28 u 29).

IL-PRONOMI MEHMUŻIN

Il-Pronomi meħmużin man-nomi huma *-i*, *-ek*, *-u*, *-ha*, *-na*, *-kom*, *-hom*. L-ewwel tlieta jibdew b'vokali; l-ahħar erbgħa b'konsonanti: *dari*, *darek*, *daru*, *darha*, *darna*, *darkom*, *darhom*. Fost dawn, l-iżjed li jistgħu jifixkluna huma l-*u* u l-*ha*.

Kif inhi li l-*u* (maskil) ma għandux *h* quddiemu bħall-*ha* (femminil)? Dan jidher ċar.

Iż-żjeda tal-maskil *u* (vokali), f'xi kliem, tagħmel l-istess tibdil li jagħmlu l-*i* (vokali) u l-*ek* (li tibda b-vokali), waqt li ż-żjeda tal-*ha* (li tibda b'konsonanti) tagħmel bħal ma jagħmlu shabha *-na*, *-kom*, *-hom* (li jibdew b'konsonanti).

Araw: Il-particella *tagħi* (ta') biż-żjeda tal-pronomi tagħme

tIEgħi-i	tAgħi-ha (li tinhass <i>taħħa</i>)
tIEgħi-ek	tAgħi-na
tIEgħi-u	tAgħi-kom tAgħi-hom (li tinhass <i>taħħom</i>)

Iżjed, il-konsonanti *għi* u *h* meta jiltaqgħu flimkien jinhassu *ħi* (*) għalhekk kieku l-pronom *u* kellu *h* quddiemu (*tagħi-hu*), il-kelma kienet tinhass *taħħu* bħal ma *tagħi-ha* tinhass *taħħa*.

Għalhekk nistakru li għandna niktbu sewwa missieru—missierha sebgħu—sebagħha

L-istess il-verb. Semagħi (S-M-Għ) jagħmel *semagħi-hu*, *semagħi-ha*, *semagħi-hom*. (Ara t-Tagħrif faċċata 94. T. ċ).

*

Il-Pronomi meħmużin mal-verb huma: *-ni*, *-k* jew *-ek* jew *-ok*, *-u* jew *-h* (iżda l-*-hu*) *-ha*, *-na*, *-kom*, *-hom*.

(*) Ara 1-MALTI faċċata 44.

Il-verb *ta*, (*) — li ma jispiċċax bil-għiġi bħall-particella *tagħiġi-jagħmel tani, tak, tah, taha, tana, takom, taħom*. [Qabbel *tana* (ta lilna) ma' *tagħiġna, takom* (ta lilhom) ma' *tagħiġkom*].

Il-pronomi meħmużin jistgħu jiżdiedu ma' kull sura tal-verb: *jati-ni, jati-k, jati-h* etc., *jatu-ni, jatu-k, jatu-h* etc.

Il-pronom meħmuż tat-tielet persuna, maskil, singular hu -u (kiel-u) jew -h (ta-h) iżda mhux hu (bħal ma rajna l-fuq) biss isir -hu meta wrajh ikollu meħmuża l-preposizzjoni / (lil). Dan jixxdu kliem bħal: *tamagħiġ* (T-M-Għiġ) li jagħmel *tamagħiħulu* (u għalhekk jinħass tamaħħulu) *ta* li jagħmel *taħulu* (ta-hu-lu) u għalhekk *kiser* għandu jagħmel *kiserħulu*

ħammeġġ „ „ „ ħammeġħħalu.

(Ara t-Tagħrif faċċ. 100—Għadd 69).

Nistakru wkoll li dal-pronom meħmuż hu h u mhux ħi għad li fl-aħħar tal-kelma jinħass hekk: *tah, ħaduh, qatluh.*

IT-TE MARBUTA

Hafna kliem li minn għalina jispiċċa bil-vokali a, insibuh li jispiċċa bil-konsonanti t, għad li din mhux fit-tiswir kollu tal-kelma tinhass u tinkiteb.

Din igħidulha *He-Te* jew *Te marbuta, Ez: Alla, werqa, kelma.*

Din it-te tinhass u tinkiteb quddiem il-pronomi meħmużin (*kelmti*), u fl-aħħar tal-kelma quddiem isem ieħor (*kelmet is-sultan*). (Ara t-Tagħrif faċċata 69).

Fost il-kliem tal-ghadd, il-kelmiet mit-tlieta sal-għaxxa jispiċċaw bit-t marbuta.

Għalhekk ħażin jagħmel min jikteb *ħames titfal* jew *ħames ti tfal*; għandu jikteb *ħamest itfal* bit-t marbuta mal-ħames, għax biċċa minnha, u bl-i fil-bidu ta' *tfal* għax vokali tal-leħen.

Tlieta u tmienja jsiru tħitt, tmint (itfal)—l-ie issir i għax b'aċċent shiħi.

Erbgħa, sebgħa, disgħa jsiru *erbat, sebat, disat* (itfal)—bil-għiġi mixruba.

Sitta ssir sitt (itfal)—flok *sittt*. (Ara t-Tagħrif faċċ. 84).

[Il-kelma *il-* li tidher wara kliem il-ghadd mill-ħadax sad-dsatax ma hix l-artjkolu *il-*, iżda biċċa mill-istess kelma tal-ghadd. M'għandekx tikteb *dsatax il-xiber* iżda *dsatax-il xiber*. Dan jidher ċar: għax kieku dik l-il kienet l-artikolu kienet tinhass *dsatax ix-xiber*. (Ara t-Tagħrif faċċ. 87 T. c.)] (tissokta)

(*) Il-verb *ta* hu sura mqassra ta' għäta (j) = Gh-T-J.